

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไทย
ในระบบประชาธิปไตย

จัดทำโดย พ.อ. ดร.นที ศุกลรัตน์
รหัส ๖๒๐๗๑๗

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๗
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไทยในระบอบ ประชาธิปไตย

พ.อ.ดร.นที ศุกลรัตน์^๑

บทนำ

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communications Technology: ICT) เป็นสาธารณูปโภคที่สำคัญ เป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และการบริการสาธารณะในหลากหลายรูปแบบที่รัฐให้บริการต่อประชาชนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต หลายประเทศได้กำหนดให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นบริการที่รัฐจะต้องดำเนินการให้มีการบริการต่อประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพที่เพียงพอและทั่วถึง

เทคโนโลยี ICT ทำให้มนุษย์สามารถเอาชนะข้อจำกัดของเวลาและระยะทาง (Time and Space) ได้ การพัฒนาเทคโนโลยี ICT อย่างรวดเร็วในห้วงที่ผ่านมาส่งผลให้เกิดการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารก่อให้เกิดกระแสโลกาภิวัตน์นำไปสู่การปฏิวัติทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสารโทรคมนาคมทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของระบบอินเทอร์เน็ตจากระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (Broadband) มาเป็นอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงแบบไร้สาย (Wireless Internet Broadband) การพัฒนาดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำสังคมโลกไปสู่สังคมสารสนเทศ (Information Society) ที่ผู้คนสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารได้ง่ายมากขึ้นและยังเป็นช่องทางหนึ่งในการผลักดันให้ผู้คนมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็นในแง่มุมต่างๆ รวมทั้งแง่มุมทางการเมืองการปกครอง ที่ท้ายที่สุดวิวัฒนาการไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในรูปแบบใหม่ที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมโดยตรง ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

เนื้อหา

๑. วิวัฒนาการอินเทอร์เน็ต และการบริการบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

๑.๑ วิวัฒนาการอินเทอร์เน็ต

ประเทศไทยเริ่มให้บริการอินเทอร์เน็ตมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยมีพัฒนาการในการให้บริการมาตามลำดับ ซึ่งในการให้บริการอินเทอร์เน็ตมีผู้ที่เกี่ยวข้องในองค์ประกอบตามลักษณะการให้บริการ คือ ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet Service Provider: ISP) ซึ่งทำหน้าที่ในการ

^๑ พันเอก ดร. นที ศุกลรัตน์ จบการศึกษาปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาวิศวกรรมไฟฟ้าสื่อสาร (รางวัลเหรียญทอง) จากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และปริญญาโท (MSEE) และปริญญาเอก (Ph.D.) สาขาวิศวกรรมไฟฟ้าสื่อสารโทรคมนาคม จาก University of South Florida ประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองประธานกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

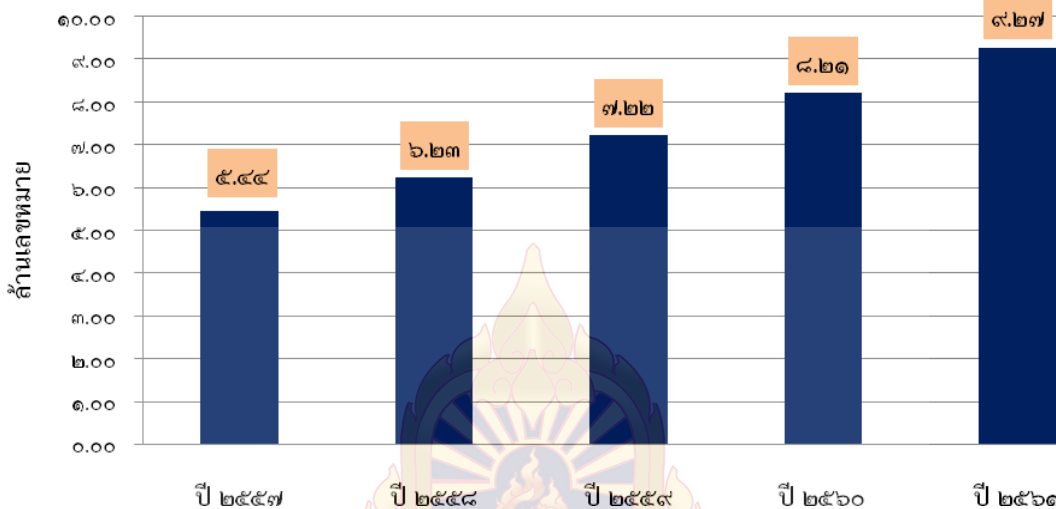
ให้บริการโดยตรงแก่ผู้ใช้บริการหรือเป็นธุรกิจที่ดำเนินการเพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงบริการอินเทอร์เน็ตได้ ทั้งนี้ในช่วงแรกของการพัฒนายังคงเป็นอินเทอร์เน็ตความเร็วต่ำโดยใช้โครงข่ายเดียวกับโทรศัพท์ประจำที่ (Dial-up) ผู้ที่จะเข้าถึงการใช้งานอินเทอร์เน็ตได้จึงจำเป็นต้องมีโทรศัพท์ประจำที่ด้วย และเนื่องจากการให้บริการที่หลากหลายบนโครงข่ายอินเทอร์เน็ตส่งผลให้ความต้องการของผู้ใช้บริการเพิ่มขึ้น จนพัฒนาไปสู่อินเทอร์เน็ตความเร็วสูงหรือ บรอดแบนด์ในที่สุด

การให้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงหรือบรอดแบนด์ เป็นการให้บริการข้อมูลความเร็วสูง โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับโครงข่ายอินเทอร์เน็ตที่ความเร็วมากกว่า ๑ Mbps ผลจากขีดความสามารถในการรับส่งข้อมูลด้วยความเร็วสูง ทำให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากร หรือสามารถเพิ่มจำนวนกิจกรรมในระยะเวลาที่เท่ากัน เป็นการเพิ่มประสิทธิผลเชิงการผลิต รวมถึงนำไปสู่การให้บริการใหม่ๆ ได้

โดยในปัจจุบัน บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วต่ำได้ค่อยๆ เลื่อนหายไปในตลาดการให้บริการอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย โดยมีบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเข้ามาแทนที่ อย่างไรก็ตาม บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงก็มีการพัฒนาจนมีการเชื่อมต่อได้หลากหลายเทคโนโลยี โดยปรับเปลี่ยนจากเทคโนโลยีในกลุ่ม xDSL (Digital Subscriber Line) เป็นเทคโนโลยี FTTP (Fiber to the Promise) มากขึ้น

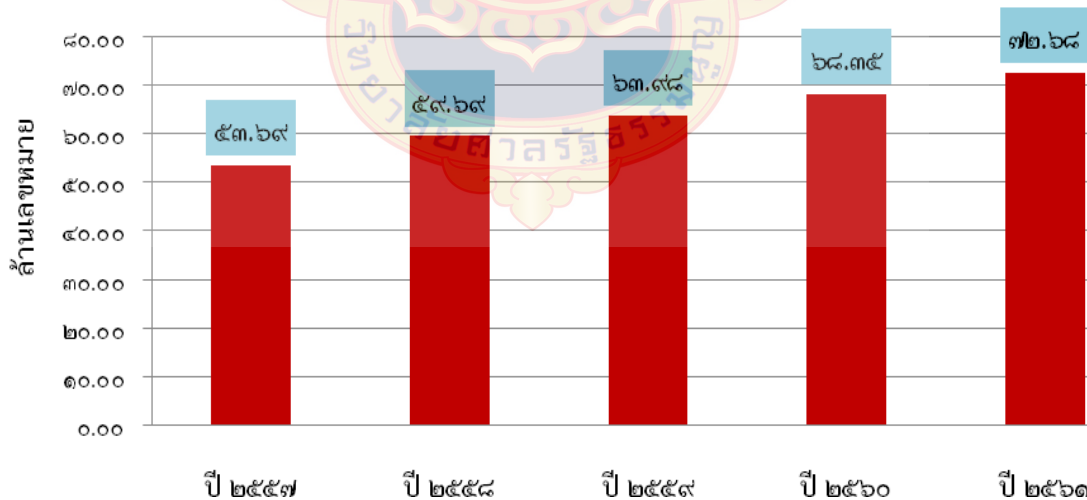
ในประเทศไทย ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่ใช้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงผ่านช่องทางการให้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงประจำที่ (Fixed Broadband) และให้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเคลื่อนที่ (Mobile Broadband) ทั้งนี้ ข้อมูลจากสำนักงานกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (สำนักงาน กสทช.) พบว่า ในปี ๒๕๖๑ มีจำนวนผู้ลงทะเบียนใช้งานอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงประจำที่ประมาณ ๙.๒๗ ล้านราย หรือเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ ๑๒.๙๑ เมื่อเทียบกับปี ๒๕๖๐ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาการเข้าถึง (Penetration) พบว่า สัดส่วนจำนวนผู้ลงทะเบียนใช้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงประจำที่อยู่ที่ ๑๓.๖๗ รายต่อประชากร ๑๐๐ คน หรือ ๔๓.๓๔ ครอบครัวที่ลงทะเบียนใช้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงประจำที่ต่อจำนวนครัวเรือนทั่วประเทศ ๑๐๐ ครัวเรือน

จำนวนผู้ลงทะเบียนใช้งานบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงประจำที่ ปี ๒๕๕๗-๒๕๖๑

ในส่วนของการใช้งานอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเคลื่อนที่ พบว่า มีผู้ลงทะเบียนใช้บริการในปี ๒๕๖๑ ประมาณ ๗๒.๖๘ ล้านเลขหมาย หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๖.๓๔ เมื่อเปรียบเทียบกับปี ๒๕๖๐ โดยมีอัตราการเข้าถึงของประชากรอยู่ที่ร้อยละ ๑๐๗.๑๕ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๗ ประมาณร้อยละ ๒๗.๐๒

จำนวนผู้ลงทะเบียนใช้งานบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเคลื่อนที่ ปี ๒๕๕๗-๒๕๖๑

ทั้งนี้ เมื่อเทียบจำนวนผู้ลงทะเบียนการใช้งานบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงประจำที่กับผู้ลงทะเบียนการใช้งานบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเคลื่อนที่ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การเพิ่มขึ้น

ของอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงส่วนใหญ่เป็นการให้บริการผ่านโครงข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ เนื่องจากการให้บริการผ่านโครงข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่มีคุณสมบัติที่สำคัญคือสามารถขยาย ติดตั้งได้อย่างรวดเร็ว ทั้งถึง ราคาถูกกว่าโครงข่ายโทรคมนาคมแบบประจำที่ จึงมีความเหมาะสมกับการใช้งานในประเทศ กำลังพัฒนาที่ยังมีโครงสร้างพื้นฐานโครงข่ายโทรคมนาคมแบบประจำที่อยู่บ่อยหรือไม่มีเลย

๑.๒ วิวัฒนาการบริการบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

จากการวิวัฒนาการของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและบรอดแบนด์ ทำให้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้รับความนิยมนำขึ้นอย่างรวดเร็ว การค้นหาข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำได้สะดวกรวดเร็วขึ้น มีเว็บไซต์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีความซับซ้อนและยากต่อการควบคุม สื่อยุคเก่า เช่น หนังสือพิมพ์และนิตยสารกำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่ยุคใหม่ e-Book และ e-Mag ซึ่งสามารถดาวน์โหลดไปอ่านได้อย่างสะดวกด้วยคอมพิวเตอร์ขนาดพกพาที่ออกแบบ

การพัฒนาเว็บบล็อก (Weblog) ซึ่งเป็นคำสมานระหว่างคำว่า Web (เว็บไซต์) กับคำว่า Log (การบันทึกข้อมูลในอินเทอร์เน็ต) โดยจอห์น บาร์เกอร์ ในปี ๑๙๙๗ และต่อมาปีเตอร์ เมอร์ฮอลซ์ ได้บัญญัติใหม่ให้เหลือแต่คำว่าบล็อก (Blog) ทำให้การเกิดเนื้อหาสาระแบบดิจิทัล (Digital Content) สะดวกยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เว็บบล็อก oknation.net (<http://www.oknation.net>) เป็นเว็บบล็อกที่จัดทำขึ้นโดยกลุ่มเนชั่น ซึ่งเป็นสื่อมวลชนที่มีจุดเน้นไปที่การนำเสนอข่าวและข้อมูลทางการเมือง เปิดบริการมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๐

เครือข่ายสังคม (Social Networks) ถือได้ว่าเป็นบริการบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่สามารถช่วยให้ผู้คนสามารถปฏิสัมพันธ์กันได้ง่ายขึ้น รวดเร็วขึ้น และกว้างไกลขึ้น ซึ่งวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของ “เครือข่ายสังคม” ก็คือ Participation หรือ การสร้างการมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นทางด้านใดก็ตาม ถึงแม้ว่าเครือข่ายสังคม จะไม่ใช่สิ่งใหม่บนโลกออนไลน์ แต่ก็เป็นที่นิยมอย่างมากในกลุ่มคนที่ใช้อินเทอร์เน็ตในช่วง ๒-๓ ปีที่ผ่านมา ส่งผลให้เครือข่ายขยายวงกว้างออกไปเรื่อยๆ และจะยังคงมีกระแสที่แรงขึ้นเรื่อยๆ ต่อไปอีกในอนาคต

เป็นที่ทราบกันดีว่า เครือข่ายสังคมกลายเป็นสิ่งที่สามารถสร้างผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ได้หลายต่อหลายด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะทางด้านการเมืองนั้น เครือข่ายสังคม ได้ถูกนำไปใช้เป็นช่องทางการติดต่อระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารทางการเมือง เช่น การใช้สื่อสมัยใหม่ในการแข่งขันการเลือกตั้งที่มีส่วนทำให้ประธานาธิบดีโอบามาชนะการเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาคนที่ ๔๔ ซึ่งนาย Micah Sifry ผู้ร่วมก่อตั้งบล็อกการเมืองออนไลน์ของสหรัฐอเมริกา พูดถึงเรื่องนี้ว่า “ทั้งหมดเป็นผลมากจากการที่โอบามามีความเข้าใจเรื่องพลังแห่งเครือข่าย ที่เขาสร้างมาเพื่อสนับสนุนนโยบายของตัวเอง” นอกจากนี้ นาย David Almay ซึ่งเป็นหนึ่งในทีมให้บริการอินเทอร์เน็ตและการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายในทำเนียบขาวมองว่า โอบามาเข้าใจแนวคิดการสื่อสารระหว่างชุมชนออนไลน์ตั้งแต่แรกเริ่ม ทำให้โอบามาเน้นการส่งข้อความใน Twitter แทนที่จะตรวจหน้า Facebook อย่างเดียวทุกวัน และความเข้าใจพลังเรื่องการสื่อสารระหว่างคนหลายชุมชนนี้เองที่ทำให้โอบามาทำคะแนนเสียงได้ดีกว่าคู่แข่งที่ใช้กลยุทธ์หาเสียงออนไลน์เช่นเดียวกัน

ในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน เครือข่ายสังคมเริ่มเข้ามามีบทบาทในเวทีทางการเมือง โดยสามารถเป็นช่องทางที่รัฐจะสื่อสารข้อมูลไปสู่ประชาชน และในขณะเดียวกันประชาชน โดยเฉพาะ

กลุ่มวัยทำงาน เริ่มที่จะใช้เครือข่ายสังคม เช่น Twitter และ Facebook ตอบโต้ แลกเปลี่ยน และแสดงความคิดเห็นทางการเมืองกันอย่างแพร่หลายและอย่างทันท่วงที เห็นได้จากในห้วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองของประเทศในช่วงเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๓ คนไทยจำนวนมากได้ติดตามข่าวสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์และอินเทอร์เน็ต ทำให้ข้อมูลข่าวสารผ่านโครงข่ายอินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นเป็น ๒ เท่า และมีการเพิ่มจำนวนของชุมชนออนไลน์ผ่าน Facebook จาก ๒๕๐,๐๐๐ ราย เป็น ๒,๐๐๐,๐๐๐ ราย ในห้วงเวลาดังกล่าว

สิ่งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเทคโนโลยีโทรคมนาคมส่งผลให้สามารถให้บริการอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพ เกิดความสะดวกในการใช้อินเทอร์เน็ตและบริการต่างๆ ออนไลน์ รวมถึงสังคมออนไลน์ที่ประชากรของสังคมสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี สะดวก ทุกเวลา และในกรณีที่เป็นบริการผ่านโครงข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ยังสามารถแสดงความคิดเห็นได้ทุกที่อีกด้วย ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าการเป็นสมาชิกของชุมชนออนไลน์เป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ประเทศไทยเริ่มมีพัฒนาการทางประชาธิปไตยที่มากขึ้นด้วยผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนาเทคโนโลยีสื่อสารสารสนเทศ ในแง่ที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างอิสระ และกว้างขวาง

ความก้าวไกลของกิจการโทรคมนาคมทำให้พลวัตของการเมืองไทยเข้มข้นและรุนแรงมากยิ่งขึ้น การปลุกกระดมทางการเมืองของผู้นำรัฐ ตลอดจนการแสดงความคิดเห็นต่อผู้นำและต่อการเมืองไทยก็ทำได้อย่างรวดเร็วและแพร่หลาย สิ่งเหล่านี้เองทำให้โฉมหน้าทางการเมืองไทยได้ค่อยๆ เปลี่ยนจากการที่รัฐใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์เป็นเครื่องมือสื่อสารทางการเมืองเพียงช่องทางเดียวเพื่อสร้างและควบคุมพื้นที่ทางการเมืองไทยมาเป็นการที่ทั้งประชาชนและรัฐสามารถถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และเปิดกว้างพื้นที่ทางการเมืองได้อย่างรวดเร็ว และเสรีมากขึ้น ผ่านทางสื่อใหม่ โดยเฉพาะผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ จนนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “สังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร” (Information society)

๒. กรณีศึกษา: เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไทย

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของประเทศไทย คือ การขาดความรู้ ความเข้าใจต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตย ทำให้การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนมิได้เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง นอกจากนี้ ในห้วงเวลาแรกช่องทางในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อระบบการเมืองและแนวนโยบายของรัฐยังมีจำกัด โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นเนื่องจากสื่อส่วนใหญ่เป็นของหน่วยงานของรัฐ

การพัฒนาเทคโนโลยีโทรคมนาคมและการสื่อสารสมัยใหม่ได้สร้างโอกาส เปิดช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยีโทรคมนาคมในรูปแบบของการให้บริการอินเทอร์เน็ต ซึ่งได้ก่อให้เกิดบริการที่หลากหลาย เกิดเครือข่ายสังคมออนไลน์ มีการรวมกลุ่มแสดงความคิดเห็นและกิจกรรมอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชน

๒.๑ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังรัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๕๙

รัฐประหารในประเทศไทย เมื่อ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๙ โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในคืนที่มีการรัฐประหาร พ.ต.ท.ทักษิณ

ชินวัตร นายกรัฐมนตรีได้ออกแถลงการณ์สถานการณ์ฉุกเฉินในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผ่านช่องสัญญาณดาวเทียม จากประเทศสหรัฐอเมริกา เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี ซึ่งเป็นการต่อสู้ทางเทคโนโลยีครั้งสำคัญ แม้วินิจฉัยนายกรัฐมนตรีจะปฏิบัติราชการที่ประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ก็สามารถส่งสัญญาณผ่านโครงข่ายสื่อสารโทรคมนาคมระหว่างประเทศเพื่อแพร่สัญญาณภาพผ่านสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทยได้

โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยออกอากาศคำประกาศของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ในขณะที่สถานีโทรทัศน์ซีเอ็นเอ็นและสถานีโทรทัศน์บีบีซีเผยแพร่ข่าวรถถังและกำลังทหารควบคุมสถานการณ์ภายในกรุงเทพมหานคร แสดงถึงมิติการสื่อสารไปสู่ประชาชนคนไทยในสองรูปแบบ กล่าวคือ คปค. สามารถควบคุมการสื่อสารมวลชนภายในประเทศไทยคือสถานีวิทยุกระจายเสียง และสถานีวิทยุโทรทัศน์เอาไว้ได้ แต่ในขณะเดียวกันการควบคุมการเสนอข่าวโดยสำนักข่าวต่างประเทศซึ่งรายงานข่าวสถานการณ์ในประเทศไทย คปค. ไม่สามารถควบคุมได้ ประชาชนสามารถติดตามข่าวสารข้อมูลผ่านสื่อทางเลือก รวมถึงเคเบิลทีวี วิทยุชุมชน โทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ได้อย่างละเอียด รวดเร็ว ทันต่อเวลา เป็นผลอันสำคัญมาจากโลกาภิวัตน์

รัฐประหารครั้งนี้ นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ดำเนินมายาวนาน นับตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งมีการชุมนุมต่อต้านรัฐบาลนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ โดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งมีการนำเสนอข่าวสารข้อมูลในการต่อต้านผ่านสื่อทางเลือกคือ สถานีโทรทัศน์ดาวเทียม ASTV และสื่อทางเลือกอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการรวมกลุ่มทางการเมืองโดยที่รัฐบาลไม่สามารถควบคุมการแพร่กระจายข่าวสารได้ดังเช่นในอดีต เนื่องจากเป็นสื่อที่ดำเนินการโดยประชาชนมีจุดมุ่งหมายเพื่อต่อต้านการดำเนินงานของรัฐบาล หลังการรัฐประหารแล้ว คณะรัฐประหารได้มีคำสั่งยกเลิกการเลือกตั้งในเดือนตุลาคม ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ สั่งยุบสภา สั่งห้ามการประท้วงและกิจกรรมทางการเมือง ยับยั้งและเซ็นเซอร์สื่อ ประกาศใช้กฎอัยการศึก และจับกุมสมาชิกคณะรัฐมนตรีหลายคน

การรัฐประหารในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญด้านการรวมตัว และการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต ที่สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างรวดเร็ว เสรีตลอดเวลา และยากที่จะควบคุมเนื่องจากความเป็นสากล เกิดปรากฏการณ์การเพิ่มจำนวนสมาชิกเครือข่ายสังคมออนไลน์มากเป็นประวัติการณ์ ซึ่งในช่วงเวลาห้าของวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ มีการตั้งและตอบกระทู้รายงานสถานการณ์ปฏิวัติ และภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมง มีผู้คนเข้ามาแสดงความคิดเห็นทั้งเห็นด้วยและคัดค้านอย่างมากมาอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในการปฏิวัติรัฐประหารในอดีต เช่น

- มีผู้ประท้วงกลุ่มหนึ่งที่เรียกตัวเองว่า “เครือข่ายปกป้องรัฐธรรมนูญ ประชาชนไทย” ระบุว่า ได้มีการประท้วงต่อต้านการรัฐประหารเกิดขึ้นในนครนิวยอร์ก หน้าสถานกงสุลไทย แต่อย่างไรก็ตาม ในเว็บไซต์ดังกล่าวไม่ปรากฏภาพถ่าย รายชื่อกลุ่มบุคคล หรือหลักฐานอ้างอิงอื่นใด

- มีการรวบรวมรายชื่อในจดหมายเปิดผนึกของนายธงชัย วินิจจะกุล เพื่อขอร้องให้ คปค. ไม่จับและไม่ทำร้ายผู้ประท้วงการกระทำของ คปค. ผ่านเว็บไซต์ petitiononline.com

ในห้วงระยะเวลาเดียวกันนี้ คณะปฏิรูปฯ ได้มีคำสั่งคณะปฏิรูปฉบับที่ ๕/๒๕๔๙ ให้กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร "ดำเนินการควบคุม ยับยั้ง สกัดกั้น และทำลายการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในระบบสารสนเทศ ผ่านระบบเครือข่ายการสื่อสารทั้งปวง ที่มีบทความ ข้อความ คำพูด หรืออื่นใด อันอาจจะส่งผลกระทบต่อการปฏิรูปการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข" ซึ่งเป็นการลิดรอนสิทธิขั้นพื้นฐานในการรับฟังข่าวสาร และการเสนอความคิดเห็น ทั้งยังได้มีการควบคุมสื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อโทรทัศน์ด้วย

อินเทอร์เน็ตและสังคมออนไลน์ เช่น Facebook และ Twitter มีบทบาทอย่างมากในวิกฤตการณ์การชุมนุม โดยมีการติดตาม การนำเสนอข่าวของนักข่าวที่อยู่ในสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งรายงานข่าวและสถานการณ์ของการประท้วงออนไลน์ผ่านโทรศัพท์มือถือ เช่น แบล็คเบอร์รี่ และไอโฟน ควบคู่ไปกับการรายงานข่าวผ่านช่องทางการสื่อสารอื่นๆ เป็นการเปิดศักราชใหม่ในการนำเทคโนโลยีโทรศัพท์เคลื่อนที่ซึ่งได้มีการพัฒนาให้สามารถรับส่งข้อมูลอินเทอร์เน็ตความเร็วต่ำเพื่อติดตามสถานการณ์ทางการเมืองและผลักดันการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

๒.๒ การชุมนุมประท้วงและวิกฤตการณ์การเมืองในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๓

การชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เริ่มต้นขึ้นในช่วงปี ๒๕๕๒ เนื่องจากผู้ชุมนุมมีข้อสงสัยว่ากองทัพไทยอยู่เบื้องหลังการยุบพรรคพลังประชาชน และการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่นำโดยพรรคประชาธิปัตย์ โดยต่อมาในปี ๒๕๕๓ แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ หรือ นปช. ได้เริ่มการชุมนุมอีกครั้งในวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ กลุ่ม นปช. ได้ใช้วิทยุกระจายเสียงชุมชนเป็นช่องทางการสื่อสารทางการเมืองรูปแบบใหม่ที่สามารถเข้าถึงประชาชนในระดับรากหญ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นสื่อกลางในการชักชวนคนให้มาร่วมชุมนุมทางการเมือง และในบางครั้งบางครั้งได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการปลุกระดมทางการเมืองเพื่อขับไล่รัฐบาลด้วยเหตุนี้เอง รัฐบาลจึงเพิ่มมาตรการรักษาความมั่นคง และเข้มงวดกับการตรวจพิจารณาสื่อมวลชนและอินเทอร์เน็ต ตลอดจนสั่งปิดสถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุชุมชนที่ดำเนินงานโดยกลุ่มผู้ชุมนุม อย่างไรก็ตาม มาตรการดังกล่าวไม่สามารถยับยั้งมิให้มีการรวมกลุ่มของกลุ่มผู้ชุมนุมและการเดินทางเข้ามายังกรุงเทพมหานครได้

การชุมนุมของ นปช. มีเป้าหมายเรียกร้องให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ประกาศยุบสภาและจัดการเลือกตั้งใหม่ ทั้งนี้ นายอภิสิทธิ์ประกาศแผนปรองดอง ซึ่งผู้ชุมนุมมีข้อเรียกร้องเพิ่มเติม การชุมนุมจึงดำเนินต่อไป และนายอภิสิทธิ์ก็ประกาศยกเลิกวันเลือกตั้งใหม่ตามแผนปรองดอง ก่อนจะใช้กำลังทหารเข้าสลายการชุมนุมที่แยกราชประสงค์เมื่อกลางเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๓ จนทำให้มีผู้เสียชีวิตมากกว่า ๙๐ คน และมีผู้บาดเจ็บมากกว่า ๒,๑๐๐ คน จนกระทั่งแกนนำ นปช. แฉทั้งแผ่นดิน ประกาศยุติการชุมนุม ในวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

เหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองดังกล่าว ได้เปิดศักราชใหม่ของช่องทางการสื่อสารทางการเมืองไทย โดยที่ข่าวอำนาจทางการเมืองได้นำสื่ออินเทอร์เน็ต และเครือข่ายสังคมออนไลน์ มาเป็นเครื่องมือที่ใช้ต่อสู้และโน้มน้าวทางการเมือง ในขณะเดียวกัน ประชาชนก็มีความตื่นตัวทางการเมืองอย่างสูงสุด โดยใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นตัวเชื่อมตนเองกับรัฐ และข่าวอำนาจทางการเมือง และสื่อสารสิ่งที่ตนคิดกลับไป โดยตัวอย่างที่เห็นได้ชัดของการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อปลุกระดมทางการเมือง เช่น การใช้สื่อออนไลน์ Facebook ในการรวมตัวเพื่อ

แสดงกลุ่มทางการเมืองของกลุ่มเสื้อหลากสี โดยการนำของ นพ.ตุลย์ สิทธิสมวงศ์ แกนนำกลุ่มประชาชนพิทักษ์ชาติ รวมตัวกันออกมาต่อต้านเรียกร้องให้คนเสื้อแดงคืนพื้นที่แยกราชประสงค์ให้คนกรุงเทพมหานคร และให้กำลังใจนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่ต่อไป พร้อมทั้งแจกสติ๊กเกอร์เขียนข้อความไม่ยุบสภา แจกใบปลิว และล่ารายชื่อถอดถอน ส.ส.จำนวน ๓ คน คือ พ.อ.อภิวัฒน์ วิริยะชัย นายการุณ โหสกุล และนายจตุพร พรหมพันธุ์ ส.ส.พรรคเพื่อไทย

ที่สำคัญไปกว่านั้น การรวมตัวของกลุ่มเสื้อหลากสีไม่ได้จำกัดเฉพาะแค่เพียงการระดมพลเท่านั้น แต่ทว่า น.พ.ตุลย์ สิทธิสมวงศ์ ยังใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ทั้ง Facebook และ Twitter เป็นสื่อที่แสดงถึงสันติภาพและยุติธรรมรุนแรง ทั้งนี้ ในวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๕๓ กลุ่มเสื้อหลากสีได้ใช้สื่อผ่าน Facebook รวบรวมผู้ชุมนุมได้ประมาณ ๑ พันคนเพื่อออกมาต่อต้านคัดค้านกลุ่มคนเสื้อแดง นอกจากนี้ กลุ่มคนเสื้อหลากสียังมีสมาชิก Facebook อีกจำนวนกว่า ๓๐๐,๐๐๐ คน

ขณะที่บรรดานักการเมืองไทยเกือบทุกพรรคก็ยังใช้ช่องทางของอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการติดต่อสื่อสารทางการเมือง ตัวอย่างที่ชัดเจนและโดดเด่น คือ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ที่เปิดเว็บไซต์ภายใต้ชื่อ www.abhisit.org เพื่อให้ประชาชนติดตามเนื้อหา ความเคลื่อนไหวด้านต่างๆ ทางการเมืองของตน นอกเหนือจากนี้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรอดีตนายกรัฐมนตรี แม้จะอยู่ต่างประเทศ แต่ยังใช้ช่องทางของระบบโทรคมนาคมโลกออนไลน์ เช่น วิดีโอลิงก์ และ Twitter เพื่อติดต่อสื่อสารกับผู้สนับสนุน

จะเห็นว่า วิกฤตการณ์ทางการเมืองในอดีตในปี ๒๕๔๙ และ ๒๕๕๒-๒๕๕๓ สะท้อนให้เห็นว่าการใช้อินเทอร์เน็ตในการติดต่อและสื่อสารทางการเมืองไทยเติบโตอย่างต่อเนื่อง และมีการนำเทคโนโลยีใหม่เข้ามาใช้ จนกระทั่งเครือข่ายสังคมออนไลน์ขยายตัวตามไปอย่างมาก ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงที่สังคมต้องการคำตอบ ทั้งประเด็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม บันเทิง สื่อออนไลน์ทั้ง Facebook และ Twitter จะได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางจากชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นกำลังสำคัญที่จะสามารถพลิกเหตุการณ์ต่างๆ ไปสู่ความชอบธรรม ซึ่งจะรวมไปถึงความสามารถในการกำหนดนโยบายสำคัญต่างๆ ทางการเมืองด้วย

ถึงแม้ว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์จะไม่ใช่อะไรใหม่บนโลกอินเทอร์เน็ต แต่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างมากและอย่างรวดเร็วในช่วงหลัง ยิ่งถ้ามีการใช้งานบนโครงข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ก็จะมีความสะดวกโดยปราศจากข้อจำกัดด้านสถานที่ ส่งผลให้เครือข่ายขยายวงกว้างออกไปเรื่อยๆ และจะยังคงมีกระแสที่แรงขึ้นเรื่อยๆ ต่อไปอีกในอนาคต

ความก้าวไกลทางเทคโนโลยี และการขยายตัวของชุมชนออนไลน์นี้เองทำให้การควบคุม และการกำกับดูแลทางการเมืองของรัฐทำได้ยากและจะค่อยๆ ลดลงในที่สุด ในทางกลับกัน พื้นที่ทางการเมืองของประชาชนจะขยายตัวใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ มีการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น จนนำไปสู่ “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม” นั่นเอง

สรุป

การพัฒนาเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เกิดขึ้นบนโครงข่ายโทรคมนาคมส่งผลให้พลวัตของการเมืองไทยเข้มข้นและรุนแรงมากขึ้น การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองทำได้รวดเร็วและแพร่หลาย

ทำให้โฉมหน้าทางการเมืองไทยได้ค่อยๆ เปลี่ยนจากการที่รัฐใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์เป็นเครื่องมือสื่อสารทางการเมืองเพียงช่องทางเดียว มาเป็นระบบการเมืองที่ทั้งประชาชนและรัฐสามารถถ่ายโอนแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น เปิดกว้างพื้นที่ทางการเมืองได้อย่างรวดเร็วและเสรีมากขึ้น ผ่านทางสื่อสมัยใหม่ โดยเฉพาะผ่านทางอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายสังคมออนไลน์

เหตุการณ์รัฐประหาร ๒๕๔๙ การชุมนุมประท้วงทางการเมืองในปี ๒๕๕๒ - ๒๕๕๓ และบรรยากาศทางการเมืองในช่วงที่ผ่านมา ได้กลายเป็นสิ่งที่ยืนยันว่า กระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างกว้างขวาง ทำให้ทุกภาคส่วนของสังคมการเมืองไทยเข้าสู่บรรยากาศของประชาธิปไตยภายใต้เครื่องมือสื่อสารทางการเมืองที่เรียกว่า “อินเทอร์เน็ต” ซึ่งได้กลายเป็นตัวแปรสำคัญในการผลักดันและเปิดพื้นที่ให้กับการเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย ช่วยขับเคลื่อนทุกหน่วยของระบบการเมืองให้เข้ามาเรียนรู้ มีส่วนร่วมและผลักดันกิจกรรมทางการเมือง

ทั้งนี้ จากแนวโน้มและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงพอสามารถที่จะคาดการณ์ได้ว่า การเมืองไทยในอนาคตจะวิวัฒนาการไปสู่การเมืองระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมโดยตรงผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคมที่ก้าวหน้า สังคมไทยจะค่อยๆ วิวัฒนาการไปสู่ “สังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร” (Information society) ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศ และนำไปสู่การพัฒนาการเมืองและระบบประชาธิปไตยของประเทศไทยแบบมีส่วนร่วมในอนาคต

อย่างไรก็ดี การที่ประเทศไทยจะสามารถเดินเข้าไปสู่การพัฒนาทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้นได้นั้น รัฐต้องสร้างช่องทางทางการเมืองเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่มากขึ้นของประชาชนด้วย โดยการเร่งพัฒนาเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและการให้บริการ broadband เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถใช้บริการได้อย่างทั่วถึงและมีราคาที่เหมาะสม มากไปกว่านั้น รัฐยังต้องส่งเสริมการรวมกลุ่มของเครือข่ายสังคม เพื่อสร้างเวทีทางการเมืองให้กับประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและส่งผ่านข้อมูลทางการเมืองมายังรัฐ ในขณะเดียวกัน รัฐต้องสามารถใช้ประโยชน์จากช่องทางดังกล่าวเพื่อส่งข้อความตอบสนองทางการเมืองกลับไปสู่ประชาชนได้ด้วย การก้าวกระโดดทางเทคโนโลยีทำให้รัฐยังต้องเร่งสร้างกระบวนการทางประชาธิปไตยบนสื่อสมัยใหม่ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กฤษฎา บุญชัย. แนวคิด ทฤษฎี ในการศึกษาชุมชนและประชาสังคม. วารสารร่วมพฤษ ๑๗ (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๕๑).
- ขุนน้ำหมึก. ๒๕๕๓. นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ ๑๙ (พฤศจิกายน ๒๕๕๓).
- จักร์กฤษ เพิ่มพูน. ๒๕๕๓. หนังสือพิมพ์คม-ชัด-ลึก ปีที่ ๑๐ (๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓).
- พฤทธิสถาน ชุมพล. ม.ร.ว. ๒๕๕๗. แนวความคิดประชาสังคมในประเทศไทย. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาขบวนการทางการเมืองและสังคม. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิรงรอง รามสูต รมะนันท์ และศศิธร ยูวโกศล. ๒๕๕๕. การกำกับดูแลเนื้อหาของสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศไทย. โครงการการปฏิรูประบบสื่อ : การกำกับดูแลเนื้อหาโดยรัฐการกำกับดูแลตนเอง และสื่อภาคประชาชน.
- ภาวินี อินเทพ. ๒๕๕๓. นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๙๖๑.
- แลร์รี่ ไดอามอนด์ แปลโดย ม.ร.ว.พฤทธิสถาน ชุมพล. ๒๕๓๗. ประชาสังคมกับประชาธิปไตย. วารสารสังคมศาสตร์.
- วิกิพีเดีย. รัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๙. สารานุกรมเสรี. <http://th.wikipedia.org/>
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. ๒๕๖๒. รายงานผลการปฏิบัติงาน กสทช. ประจำปี ๒๕๖๑.